

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. **5**, jaargang **10**, mei 2010

Uitgave: 8 PSO's en NvD. Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@soobbozh.nl

Van de redactie

Tempo, Focus en Regie, waar zijn jullie?, vroeg ik een maand geleden. Ik vermoed dat ik die vraag over een maand nog wel kan stellen. *Insiders* die betrokken zouden moeten zijn bij het maken van een *Collectieve Agenda* lieten weten dat de feitelijke ontvlechting van de oude VOB nog lang niet rond is en heel veel energie vraagt.

Charter vodge papier?

Wat overheden betreft, is inmiddels duidelijk geworden dat het Bibliotheekcharter voor sommige niet meer dan een waardeloos vodge papier is. Zo hebben GS van Noord-Brabant bedacht de subsidie op de PSO, Cubiss, over een paar jaar helemaal weg te bezuinigen, nog geen half jaar nadat een vertegenwoordiger van IPO, de Zeeuwse gedeputeerde **drs. Harry van Waveren**, namens alle provincies zijn handtekening plechtig onder het Charter zette. In dat Charter staan mooie dingen over o.a. de taken van de provincies.

Special franchising en Formuleorganisatie

Gaat de Formuleorganisatie “*De Bibliotheek Nederland*” een kwart van bibliothecair Nederland, half Nederland of driekwart Nederland bestrijken? Dat is nog niet duidelijk. Wel helder is dat het nog even zal duren voor *heel Nederland* meedoet. Die conclusie trek ik uit veertien reacties op de artikelen die ik in de vorige Nieuwsbrief wijdde aan het fenomeen *franchising* en formuleorganisatie.

De maatschappelijke discussie over al dan niet doorgeschoten marktdenken, het opnieuw definiëren van wat overheidstaken zijn en de verhouding tussen professionals en management (met stafafdelingen als HRM en Marketing) blijkt ook het openbare bibliotheekwerk tot in het merg te beïnvloeden. Ik verwijs naar de *Special* die deze maand bij de gewone Nieuwsbrief verschijnt. Overigens heeft “*De Bibliotheek Nederland*” de eerste editie van een e-nieuwsbrief, *Inzicht*, uitgebracht:

<http://www.bibliotheekeindhoven.nl/www/algemeen/inzicht%20april.htm>.

E-boeken en meer

Verder in dit nummer aandacht voor e-boeken (waar ook de Branchevereniging van boekhandelaren ideeën over heeft), het Sectorinstituut, het AbvaKaborapport *Van vak naar baan* en, om te beginnen, de nationale informatie-infrastructuur met de Nationale Bibliotheek Catalogus (NBC). **Johan Stapel** van de Koninklijke Bibliotheek schetst de ontwikkelingen. Ook deze maand dus weer

nieuws en duiding. Vooral aan dat laatste schijnt veel behoefte te bestaan. Om die reden ook 2 commentaren en 1 opiniestuk.

Wim Keizer,
17 mei 2010

P.S.: Mijn in het februarinummer gepubliceerde openstaande vragen, die ik in iets andere vorm opnam in *Bibliotheekblad 7/2010* (p. 32-34), zijn ook afgelopen maand nog niet beantwoord. *Communicatie* was/is niet het sterkste punt van de Projectgroep Bibliotheekinnovatie en haar opvolgsters.

Nationale informatie-infra-structuur: hoe is de stand?

Johan Stapel

In de OB-sector blaast de scheids eind dit jaar op zijn fluitje voor het eind van de eerste helft bibliotheekinnovatie. Hoeveel staat het?

Een terugblik:

Op 11 oktober 2008 startte **Josje Calff**, des-tijds voorzitter van de Adviescommissie Bibliotheekinnovatie, op Bibliotheek 2.0 een discussie onder de titel "[Één OB-catalogus?](#)". Hierop volgde een geanimeerde gedachtewisseling, die op een zeker moment door Josje werd samengevat:

"Op dit moment zijn wij nog niet verder dan de constatering, waar de meeste deelnemers aan deze discussie het wel mee eens lijken te zijn, dat we een aantal dingen WILLEN: mijn top 4 op dit moment:

1. *vrij toegankelijk zoeken en vinden van bibliotheekmaterialen met maximaal resultaat (alles in bezit van alle Nederlandse OB'en, UB'en en andere bibliotheken plus wereldwijd, papier, digitaal, audiovisueel etc.) - en mogelijk zelfs niet eens beperkt tot bibliotheekmaterialen.*
2. *één IBL-knop, tenminste voor het totale Nederlandse bezit.*
3. *veel meer toegang tot gelicentieerde e-content: tenminste opschaling van de huidige UKB-consortium-licenties tot landelijke licenties; toegankelijk met 1 klik.*
4. *één landelijke identity management / bibliotheekpas, met een scala aan mogelijkheden (de duurste biedt toegang tot de meeste content en diensten).*

Ik weet nog niet in hoeverre wij erin zullen slagen ook nog te adviseren over HOE we denken dat deze resultaten het beste en het snelste te bereiken zijn.

Voor de inzichten van deskundigen uit het veld, waar deze discussie er inmiddels al zo vele van heeft opgeleverd, houd ik mij nog steeds aanbevolen."

Hoe staan we er voor, anderhalf jaar na de oproep van Josje?

Veelbelovende stappen

Door het sectorinstituut (SIOB), de branchevereniging (VOB) en het consortium Gemeenschappelijke Informatie Infrastructuur (GII) zijn dit jaar een aantal veelbelovende stappen gezet, waarin ook Bibliotheek.nl een belangrijke rol zal spelen.

- ◆ Op 3 november 2009 is de VOB toegetreden als kernlid van het GII-consortium. Zij vertegenwoordigt daarin alle openbare bibliotheken en provinciale serviceorganisaties.
- ◆ In de visie van VOB, SIOB en Bibliotheek.nl moet op basis van het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC) een nationale bibliotheekcatalogus (NBC) worden ingericht die kan worden geïntegreerd in elke website. Bibliotheek.nl heeft de opdracht gekregen een NBC te realiseren en de bezitsinformatie van openbare bibliotheken toe te voegen aan WorldCat. Kort daarna zijn aanbestedingen uitgeschreven voor architectuur, bouw en inrichting van de NBC. Over de gunning wordt binnenkort meer bekend.
- ◆ Op 14 januari jl. is op het GII-symposium “Van vergezichten tot verwezenlijking” vastgesteld dat de nationale informatie-infrastructuur fors moet worden vernieuwd. De nieuwe digitale infrastructuur moet open en koppelbaar zijn, moet alle collecties van publiek toegankelijke bibliotheken ontsluiten en moet de bestaande belemmeringen in de toegang tot fysieke én digitale bibliotheekcollecties opruimen. Opvallend was dat er brede consensus was over de stelling dat de lokale catalogus overbodig wordt indien er een goede nationale catalogus komt. **Bas Savenije**, voorzitter van de stuurgroep GII, besloot het symposium met de belofte dat er tijdens het [vervolgsymposium, op dinsdag 1 juni a.s.](#) spijkers met koppen worden geslagen.

Collecties en catalogi

Hoe is het momenteel gesteld met de vindbaarheid en toegankelijkheid van bibliotheekcollecties?

- ◆ De 16 miljoen titels¹ en 37,2 miljoen items die zijn opgenomen in het [landelijke catalogiseersysteem GGC](#) zijn via OCLC's [WorldCat](#) vindbaar. Door de koppeling met Google kan iedere inter-netgebruiker al deze titels vinden en lokaliseren.
- ◆ De netwerkcollectie van de openbare bibliotheken – [33,7 miljoen uitleenbare items, 113 miljoen uitleningen](#) – maakt geen deel uit van WorldCat. Het [Aqua-browser-zoeksysteem](#) van [Bibliotheek.nl](#) werkt met een titelbestand van een half miljoen boeken (het aanbod van NBD/Biblion) en enige honderdduizenden geluidsdragers van de CDR, maar staat los van de (inter)nationale bibliotheekinfrastructuur.

¹ Totale inhoud GGC-database (eind februari 2010): 16.014.231 titels, waarvan 13.492.286 boeken en tijdschriften, 707.907 online resources (e-journals, e-books, websites), 704.744 brieven en handschriften, 350.564 geluidsdragers (cd's, lp's), beeldmateriaal (dvd, video) en software (cd-roms, games), 287.295 bladmuziek, 185.913 museale objecten, 113.114 illustratief materiaal, 98.983 microfilms en 71.882 cartografisch materiaal.

- ◆ De vrij toegankelijke [WSF-catalogus](#) biedt een veel ruimer aanbod ([2,3 miljoen titels](#)) dan Bibliotheek.nl, maar kan moeilijk als een succes worden beschouwd, aangezien je eerst in de fysieke bibliotheek een account moet openen om online een bestelling te kunnen plaatsen. De landelijke [Zoek&Boek-service](#) is gekoppeld aan het titelbestand van Bibliotheek.nl en genereert momenteel honderdvijftigduizend leenaanvragen per jaar.
- ◆ OCLC, voorheen PICA, heeft de [Nederlandse Centrale Catalogus](#) in de aan-bieding. De NCC bevat alle boek- en tijdschrifttitels die in het GGC zijn ingevoerd en wordt - onder de naam [Publiekwijzer](#) - door Bibliotheek.nl aangeboden. Het probleem met de NCC – ook wel bekend als ‘Picarta’ - is dat hij niet vrij raadpleegbaar is en bovendien, zo [lezen we op de website van Stichting Bibliotheek.nl](#), onvoldoende gebruiksvriendelijk voor het publiek dat op zijn eigen manier informatie wil zoeken en ontdekken. De [NCC/ IBL-aanvraagknop](#) genereert jaarlijks zo’n tweehonderdduizend leen- en kopieaanvragen.
- ◆ Voor de volledigheid: onder Nederlandse uitgevers en boekhandelaren is een [discussie](#) gaande over het creëren van een **nationaal titelbestand** voor het boekenvak. Hierover wordt ook gesproken in het kader van het [Nederlands Bibliografisch Centrum](#). De leden van dit samenwerkingsverband zijn Nederlands Uitgeversverbond (NUV), Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB), Koninklijke Boekverkopersbond (KBb), Centraal Boekhuis (CB), Boek.be, Vereniging van Openbare Bibliotheken, NBD/Biblion en de Koninklijke Bibliotheek. In de [samenwerkingsovereenkomst van het NBC](#) staat onder meer: “De doelstelling van deze overeenkomst is de bevordering van het Depot van Nederlandse Publicaties en van het totstandkomen en verspreiden van bibliografische informatie op het terrein van de Nederlandse Bibliografie.” De [Nederlandse Bibliografie](#) bevat alle publicaties die sinds 1974 door Nederlandse uitgevers zijn gedeponeerd bij de Koninklijke Bibliotheek en [is online te raadplegen](#).

Digitale content

Omdat we zo geneigd zijn ons te focussen op het verwijderen van de hekwerken tussen gebruikers en collecties, vergeten we soms dat de situatie ten aanzien van digitale content feitelijk nog problematischer is. De licentievoorwaarden waaronder we de digitale content mogen aanbieden, zijn momenteel zo beperkt dat we onze gebruikers er toe moeten verleiden hun huiselijke omgeving te verlaten om in de bibliotheek digitale informatiebronnen te komen raadplegen. Deze propositie wordt door de intrede van [het digitale boek](#) nog schrijnender, zie bijvoorbeeld de blogpost [‘Het spijt ons, maar het e-book is al uitgeleend’](#) en [‘E-Portal \(NBD-Biblion\) rijp voor landelijke uitrol? Denk het niet!’](#). Niet alleen voor de Nederlandse bibliotheken lijkt de doorbraak van het e-book een hoofdpijndossier te gaan worden, ook uitgevers, boekverkopers en auteurs breken zich het hoofd over het nieuwe business-model en het hiervoor benodigde platform. TNO heeft in opdracht van Bibliotheek.nl een verkennend onderzoek uitgevoerd naar e-books in de bibliotheek: [het rapport](#) kwam 29 april beschikbaar. Onze zuiderburen zijn een

stap verder. Hier is recent subsidie verleend aan een project dat een publiek-privaat [Vlaams e-book platform](#) moet opleveren. Het project wordt aangestuurd door bibliografisch centrum [Bibnet](#), in nauwe samenwerking met [Boek.be](#), de 'confederatie van de belangenverenigingen van het Vlaamse boekenvak'.

Verborgten bestaan

De in beleids- en visiedocumenten veel genoemde en geroemde Collectie Nederland leidt momenteel een verborgen bestaan. In een tijd waarin retailconcepten, franchiseformules, *customer relationship management* en andere vormen van verleiding steeds belangrijker worden, is het voor onze klanten nog steeds een heidens karwei om thuis, vanuit de 'luie' stoel, bibliothecaire informatiebronnen te vinden, te bestellen of te raadplegen. Een vrij toegankelijke en aan WorldCat gekoppelde nationale catalogus is een cruciaal onderdeel van een vernieuwde nationale informatie-infrastructuur. Verder zal de bibliotheek- en informatiesector snel met uitgevers en andere contentaanbieders om tafel moeten om de raadpleegmogelijkheden van digitale informatie te verruimen.

Nog niet gescoord; peptalk nodig

De ruststand in deze spannende match is 0-0. De veldbezetting van de FC BNL/SIOB is prima: routine in de as van het veld en op de vleugels druistige en technisch begaafde spelers. Het team heeft een positieve spelopvatting, maar ontbeert nog de automatismen en het zelfvertrouwen van een ingespeeld team. Niettemin zit er voldoende creativiteit en scorend vermogen in de ploeg om de zware competitie te kunnen winnen. Ondanks het moeilijk bespeelbare veld worden al vele verrassende combinaties op de mat gelegd. Op de tribune ontwaren we een keur aan betrokken en invloedrijke bestuursleden. Zij hebben ervoor gezorgd dat er voldoende sponsorgeld beschikbaar is om de spelbepalers aan de club te binden en voor het opzetten van een scoutingssysteem voor talenten uit de provincie en een heuse jeugdopleiding. Hierdoor is het fundament van de club verstevigd, kan het team haar successen verder uitbouwen en wacht het publiek mooie tijden. Maar er is nog niet gescoord. Het is te hopen dat de coach het strijdplan tijdens de rust met de nodige pep-talk kracht weet bij te zetten, want zowel de architecten van het tactisch concept als de naar succes hongerende fans kijken halsreikend uit naar de tweede helft.
Ik zeg: 4-0.

*De auteur is hoofd Catalogisering & Metadatabaseer en adviseur Nationale informatie-infrastructuur bij de Koninklijke Bibliotheek.
E-mailadres: johan.stapel@kb.nl.*

TNO: voor aanbod e-books krachtenbundeling nodig

“Voor een succesvolle marktintroductie van een *online e-books*-aanbod zijn bibliotheken steeds meer genooddaakt om beleid, functies en *resources* te bundelen. De *timing* wordt in belangrijke mate bepaald door de snelheid van de adoptie van *e-books*. Als iedere bibliotheek zelfstandig en op het huidige kostenniveau licenties moet aanschaffen, is het voor de bibliotheken zeer lastig

of zelfs onmogelijk om de *business case* voor e-books positief te krijgen.”

Dit staat in het in opdracht van **Michiel Laan** van de Projectgroep Bibliotheekinnovatie (gevolgd door de Stichting Bibliotheek.nl) gemaakte rapport van TNO. Het rapport, dat de vorm heeft van een *sheetbook*, is 29 april verschenen.

TNO hoopt met het rapport bouwstenen te hebben aangereikt voor een *roadmap* voor de ontwikkeling van een *e-books-propositie* voor de komende jaren.

Doelgericht en stap voor stap

TNO schetst de ontwikkelingen rond het e-book. TNO vindt dat het *nu* het moment is om te starten met de ontwikkeling van een e-books-propositie en de realisatie hiervan. Voor de ontwikkeling van een goed functionerend platform is volgens TNO twee à drie jaar nodig. Als de bibliotheken nu beginnen, kunnen zij parallel aan de marktgroei en de ontwikkeling van hun technisch platform een “ideale” e-books-propositie doelgericht en stap voor stap ontwikkelen.

Aangeraden wordt de startpropositie te richten op een brede gebruikersgroep.

Nieuwe regels en uitgangspunten

Het beleid moet gebaseerd worden op nieuwe regels en uitgangspunten voor de digitale wereld: het tijdelijk toegang bieden tot een digitaal boek op basis van een licentieplichting is iets anders dan het uitlenen van een papieren boek op basis van het leenrecht. Een digitaal bestand biedt heel andere gebruiks- en toepassingsmogelijkheden dan een statische, gedrukte verschijningsvorm.

Frustraties voorkomen

Een haalbare startpropositie bestaat volgens TNO uit e-books in het *ePub/pdf*-formaat, te downloaden op een eigen apparaat en een redelijke gebruikstermijn om frustraties te voorkomen (en het risico op piraterij te verminderen). Het abonnement zou in eerste instantie gebaseerd moeten zijn op een maximum aantal *downloads*, waarboven een prijs per stuk wordt betaald.

TNO raadt de bibliotheken af e-readers uit te lenen. Redenen: te complex, groot afbreukrisico. Als *demo* kan het wel nuttig zijn. Omdat de technologische ontwikkelingen snel gaan, wordt aangeraden de propositie-ontwikkeling af te stemmen op die ontwikkelingen.

Tussen *head* en *tail*

Aangeraden wordt bij het aanbod tussen *head* en *long tail* te gaan zitten, dat wil zeggen in de *shoulder*. Niet in het hoofd, want bibliotheken hoeven niet te concurreren. Ook niet in de lange staart zelf, want bibliotheken hebben een onderscheidende rol t.o.v. KB en universiteitsbibliotheken.

TNO raadt de bibliotheken aan de gezamenlijke ambitie te hebben een aantrekkelijk aanvullend online distributiekanaal te worden voor uitgevers en mogelijk ook voor auteurs.

User created books

Ook wordt aanbevolen zelf *content* te organiseren, bijvoorbeeld gratis content of het ontwikkelen van een platform voor *user created books* (*YouBooks*) in Nederland, waarbij de bibliotheek een moderatorrol heeft.

Inkoopbudgetten

Om een e-bookspropositie mogelijk te maken moeten bibliotheken tijdig hun inkoopbudgetten *heralloceren*.

TNO raadt ook aan te experimenteren met het genereren van extra inkomstenbronnen uit gebruiksstatistieken en *cross-selling* met commerciële kanalen. Dat moet dan wel transparant gebeuren en geen negatief effect hebben op het huidige imago van onafhankelijkheid en betrouwbaarheid.

Volgens TNO betekent proactief handelen niet alleen meebewegen, maar vooral ook meesturen en anticiperen op de toekomst. Met een gezamenlijke toekomstvisie op e-books en een bijbehorende roadmap kunnen bibliotheken mede richting geven aan de benodigde vernieuwing.

Het hele rapport staat op de site van de Stichting Bibliotheek.nl: <http://www.stichtingbibliotheek.nl/pdf/E-books%20TNOrapport.pdf>.

Mark Deckers, management consultant innovatie en R&D-beleid bij de Blauwe Brug, bespreekt het rapport in een aantal afleveringen. Zie: www.markdeckers.net.

Commentaar

Sheetbook over e-books taalkundig gezien sh*tbook

Wim Keizer

Ik weet niet precies welke knappe koppen bij TNO ("Knowledge for business") aan het e-books-rapport hebben gewerkt. Bedrijfseconomen? Marketingdeskundigen? Hoe dan ook, ze hebben geen poging gedaan de bevindingen uit het op de pagina's 89 t/m 91 genoemde literatuuronderzoek, de interviews en de workshop een beetje mooi en lezenswaardig op te schrijven. Het lezen van het rapport in de vorm van een *sheetbook* met *slides* vol *content* (bouwstenen voor een *roadmap*) veroorzaakte hoofdpijn en ergernis bij mij, terwijl ik toch heel wat informatie zonder dat soort problemen kan verstouwen. Openbare bibliotheken waren (en zijn wat mij betreft) bedoeld om mensen een beetje plezier in lezen, taal en literatuur bij te brengen. Dat mag ook via e-boeken, al dan niet *NL-talig*, maar dan wil ik bij het lezen van een rapport daarover niet de hele tijd denken aan: http://www.jurgensland.nl/download/lulkoek_bingo.pdf.

Al op pagina 5 zitten we in de *win-win-situatie*. Een verschrikkelijk, totaal versleten clichéwoord. En hoe bereiken we die win-win-situatie? Door *partnering* met relevante partijen. De usability van de huidige devices is nog een beetje laag, zo is de klantexperience. Maar gebruikerswensen en opportuniteiten (markt, technologie, trends), in combinatie met de USP's van openbare

bibliotheken, vormen de verdere uitwerking van de klantpropositie. De leidraad voor de propositieontwikkeling wordt gevormd door enabling technologies.

We moeten in de shoulder gaan zitten tussen head en long tail. Ik probeer me iets voor te stellen met alleen een head, een shoulder en een long tail en dan zie ik een monster.

Maar goed, het gaat hier niet alleen om taal, maar ook om wat die taal probeert uit te drukken. Die is dat we gezamenlijk de shoulders eronder moeten zetten, wat **Ari Doeser** betreft (zie hieronder) zelfs samen met de boekhandels. Die Collectieve Agenda waar we nu al weer maanden over praten zonder dat hij er is moet er echt snel komen. Ik zou toch willen voorstellen dat de *Commissie Strategie* van de Branchevereniging daarin het voortouw neemt, want *niet* OCW gaat het bibliotheekaanbod van e-books via Sectorinstituut of Stichting Bibliotheek.nl structureel betalen. Dat zal echt moeten uit de *herallocatie* van de middelen van de bibliotheken.

Signalering

Doeser: Richt e-bookhuis op en laat NBD/Biblion en Centraal Boekhuis fuseren

Ari Doeser, de directeur van de Koninklijke Boekverkopersbond (KBb), pleit voor een *e-bookhuis*, te vormen uit het Centraal Boekhuis (CB) en NBD/Biblion. Dat staat te lezen in een interview in *Boekblad* nr. 7/2010 (16 april). De aanleiding is de situatie in het boekenvak gerelateerd aan de opkomst van het *e-book*. Doeser zegt: "Mijn voorstel is: richt een e-bookhuis op, waar we met z'n allen eigenaar van zijn. Dat moet dé plek worden waar mensen digitale boeken kopen. We zouden dan ex-CPNB-directeur **Henk Kraima** aan kunnen stellen als marketingdirecteur. Die moet dat in de markt zetten. Als het e-book groot wordt redt Bol.com het net, maar Bruna, AKO, Selexyz en Libris redden het echt niet om een antwoord te geven op de digitaliseringsgolf. Dat e-book-huis moet een apart bedrijf worden dat voort-komt uit NBD/Biblion en CB. Die twee moeten nu eindelijk eens gaan samenwerken. Samen kunnen ze het noodzakelijke antwoord formuleren. Hun beider deskundigheid zit 'm in titelbestanden, titelinformatie en digitalisering. Beide bedrijven zijn eigendom van uitgevers, bibliotheken en boekhandels. Ze doen deels hetzelfde werk en zouden heel goed kunnen samenwerken in plaats van langs elkaar heen het wiel uitvinden. Er zou een enorme kostenbesparing in zitten. Het zou een grote winst betekenen voor de totstandkoming van het Nederlandstalige Titelbestand en de digitalisering. Ze zouden uiteindelijk kunnen fuseren. Maar tot nu toe is er veel tegenstand tegen deze fusie."

Lethargische houding

Boekblad zegt: *Het boek verdringt momenteel bijna in de discussie over het e-book. Maar de boekhandels horen we nauwelijks. Het lijkt alsof het geheel langs ze heen gaat. Alsof er geen parallelle werkelijkheden bestaan.*

Doeser reageert: “Er zijn zo veel ontwikkelingen dat je het als boekverkoper ook niet meer weet. Dan ontstaat er een lethargische houding. Vorig jaar was ik op de BookExpo in de VS en daar heb ik veel boekhandels bezocht. Die deden weinig tot niets aan digitalisering, lam geslagen door Amazon. Boek-handels komen pas in beweging als de omzet werkelijk terugvalt. Qua internetverkoop kunnen boekhandels niet tegen Bol op. Als ik ondernemer te Veendam was zou ik zeggen: ik zie het nog niet aan mijn klanten. Dan zou ik denken dat er nog voldoende tijd is. Boekverkopers wachten af wat de brancheorganisaties doen en die moeten nú doorduwen.”

Collectief antwoord nodig

Wat is uw antwoord op de onstuitbare opkomst van het e-book?

“Het e-book waar nu zo veel over gesproken wordt, gaat groeien zodra de leesapparatuur beter is. Die readers zijn nu nog achterlijk. Die Sony Reader is een vermoeiend ding. Maar er komt een doorbraak. Dan pas gaat er iets geweldigs over ons heenkomen en moet een collectief antwoord klaar staan.”

Vervolgens komt hij met zijn in het begin gemelde verhaal over het e-bookhuis van CB en NBD/Biblion.

Kamervragen over e-boeken

Mariko Peters, Kamerlid van Groen Links, stelde 28 april de volgende vijf vragen aan OCW-staatssecretaris **Marja van Bijsterveldt**:

1. Hebt u kennisgenomen van het artikel ‘Het spijt ons, maar het e-book is al uitgeleend?’ in De Pers van 27 april 2010?
2. Bent u met mij van mening dat het van groot belang is dat bibliotheken klaar worden gestoomd voor de digitale toekomst?
3. Zijn de pilots met ‘digitale distributie’ aangekondigd in het programma ‘Digitale Openbare Bibliotheek’ al van start gegaan?
4. Worden er in deze pilots ook restricties gesteld aan het aantal keren dat een e-book mag worden uitgeleend? Bent u het met mij eens dat dit een onlogische restrictie is? Zo nee, waarom niet?
5. Klopt het dat er wel een wettelijke regeling is voor leenvergoedingen van gewone boeken, maar dat die er niet is voor e-books? Zo ja, bent u bereid dit wel wettelijk te regelen?

AbvaKabo wil helderheid functiewaarderingssysteem

De WOB en de vakbonden zijn het er voorlopig over eens dat in de tweede helft van 2010, nadat er een nieuwe CAO afgesloten is, verder wordt gesproken over de vernieuwing van het instrument Functiewaardering (FUWA). Dat schreef **Hanan Yagoubi**, bestuurder van de AbvaKabo, in een nieuwsbrief aan de leden over de voortgang van de CAO-onderhandelingen. Het algemene uitgangspunt voor de nieuwe CAO is dat niet alles dichtgerегeld moet worden, maar dat er ruimte moet zijn voor diversiteit zonder dat die als ongelijkheid wordt ervaren.

Werkgroep FUWA

In een uitnodiging voor vier regionale bijeenkomsten over het vorig jaar verschenen rapport *Van vak naar baan* (zie ook Nieuwsbrief juli 2009) schreef de AbvaKabo dat er een werkgroep is ingesteld die zich buigt over de voor- en nadelen van het nu gehanteerde functiewaarderingssysteem. Volgens de AbvaKabo heeft de WOB toegezegd de FUWA openbaar en inzichtelijk te zullen maken.

De toepassing van de FUWA heeft bij bibliothecarissen tot teleurstelling geleid over de lage waardering van hun functie. In *Bibliotheekblad* nr. 4/2010 (4 maart 2010) wijdde **Agnes Klitsie** er aandacht aan onder kop *Teleurstelling en onbegrip over ondoorzichtige functiewaardering*. **Jacqueline Roelofs**, HR-professional en directeur van De Blauwe Brug, reageerde er in hetzelfde nummer op onder de kop *Onbegrip en onwetendheid over de rol van functiewaardering*. Zij schreef o.a. dat de functiewaardering *niet leidend* is, maar dat dit de door de organisaties zelf gemaakte *functieprofielen* zijn. Ze vond ook dat de functiewaardering veel helder heeft gemaakt in de bibliotheek en dat het een dynamisch proces is. “Naar aanleiding van analyses worden al weer nieuwe profielen gevraagd, denk aan winkelconcepten in de bibliotheek. Dat vraagt weer om andere competenties in de front- en backoffice (of hoe je het ook wilt noemen).”

In nummer 9/2010 (29 april 2010) antwoordde Agnes Klitsie dat het management de vakmensen ondersteunde, voordat het marktdenken zijn intrede deed. Maar door de schaalvergroting komen er nu mensen met andere competenties die hoger gewaardeerd worden dan de “gewone” vakmensen. “Er komt een laag managers tussen die het vervolgens vaak ook niet weten, zodat er van alles moet worden ingehuurd tegen hoge kosten. Het feit dat een beginnende, jonge fondsenwerver (gesproken op de laatste goudklompjesbijeenkomst) bij een PSO veel meer verdient dan een ervaren bibliothecaris kun je mij niet uitleggen.”

Directeuren weten niet waar het heen gaat

Tijdens de bijeenkomst van de AbvaKabo over *Van vak naar baan*, op 27 april in **denieuwezaal** van **denieuwebibliotheek** te Almere zei **Bé Woltjer**, arbeidsvoorwaardenadviseur van AbvaKabo en één van de onderzoekers voor de totstandkoming van het rapport, dat zijn ervaring is dat veel directeuren ook niet weten waar het naar toe gaat. “Neem *retail*, je ziet daar verschillende stromingen. En wat is de betekenis nog van het vak bibliothecaris. De discussies zijn niet uitgekristalliseerd.” Hij kwam met een voorbeeld van een bibliotheek waarin tussen nieuw aangetrokken medewerkers met een opleiding van de School voor Toerisme en de oude, zittende medewerkers leuke discussies ontstonden.

Bevindingen

Ine Molenkamp, de andere onderzoeker, noemde nog eens belangrijkste bevindingen van het rapport. De bibliotheekvernieuwing gaat “over ons, maar zonder ons”. De scheiding front- en backoffice en bijbehorende functies en taken is veel te strikt. De mogelijkheden om door te stromen zijn relatief beperkt en ook horizontaal veranderen is moeilijk. Personeelsbeleid moet onderdeel zijn van het hele beleid en niet

iets van alleen een afdeling P&O of HRM. De Ondernemingsraad moet er invloed op kunnen hebben. Er moeten kwalitatief hoogwaardige arbeidsplaatsen komen, waar de vormgeving van de organisatie op gebouwd is. Die arbeidsplaatsen moeten het ook mogelijk maken er fatsoenlijk voor langere tijd op te kunnen werken.

Slag FUWA

Over de FUWA zei Woltjer dat het huidige model veel te complex en te ingewikkeld is en dat mensen er geen vertrouwen in hebben. De AvaKabo wil daar dit jaar nog “een slag in maken” en af zien te komen van die onhelderheid en complexiteit.

Werktijden; zelfroostering

Een ander item is de werktijdenregeling. Het rapport stelde vast dat bijna 40 % van de respondenten vindt daar onvoldoende invloed op te hebben. In de Nieuwsbrief over de CAO laat de AbvaKabo weten dat gestreefd wordt naar een kader voor maken van werktijdenregelingen per bibliotheek. Werknemers die zelf zeggenschap hebben over hun werktijden hebben meer plezier in hun werk en presteren daardoor beter. Sociale partners staan daarom een beleid voor dat is gericht op zelfroostering door werknemers, uitgaande van door de werkgever vastgelegde kaders rond openingstijden en bezetting.

Woltjer benadrukte overigens dat de vakbond niet gaat over de vakinhoudelijke ontwikkelingen in het bibliotheekwerk, maar zich beperkt tot zaken die kunnen leiden tot bepalingen in de CAO.

Sectorinstituut dient beleidsplan in bij OCW

Het Sectorinstituut heeft afgelopen maand zijn definitieve Beleidsplan 2010-2012 ingediend bij OCW. In de Nieuwsbrief van januari 2010 stond de voorlopige begroting. In de Nieuwsbrief van maart stond een samenvatting van het concept-beleidsplan. Het definitieve plan staat op de website van het Sectorinstituut, www.sioob.nl, onder Publicaties.

Regie ja en nee

De inleiding in het beleidsplan wijst er op dat het Sectorinstituut (SIOB) is opgericht om de *regiefunctie* te vervullen. Het SIOB stelt zich-zelf de vraag *of dit niet een beetje te hoog gegrepen is*, gezien de eraan voorafgaande constatering: “Maar het beschikt niet over hiërarchische bevoegdheden en heeft slechts een beperkt budget in verhouding tot wat er in de gehele sector omgaat.”

“Het antwoord op deze vraag is zowel ja, als nee. Ja, want zonder medewerking van andere actoren in het veld kan het Sectorinstituut niet succesvol zijn. En, nee want uit de genoemde adviezen (Raad voor Cultuur, SCP en commissie-Calff – wk) blijkt duidelijk dat er behoefte is aan centrale regie om de sector naar een hoger niveau te tillen. En in het Charter dat Rijk, IPO en VNG eind 2009 sloten is de verantwoordelijkheid van het Sectorinstituut voor de strategische oriëntatie op het stelsel benoemd.”

Vier, vier, zeven

Uitgaand van de *vier* besteltaken,

- Afstemming en coördinatie;
 - Educatie, informatie en reflectie;
 - Instandhouding voorziening leesgehandicapten en
 - Vertegenwoordiging en promotie,
- zegt het SIOB dat deze taken *in het bijzonder* gaan om de volgende *vier* terreinen:

- De ontwikkeling en realisatie van de digitale bibliotheek;
- De bevordering van de kwaliteitszorg en van een stelsel van certificering;
- De opbouw en samenhang van de Collectie Nederland en
- Het bevorderen van beroepsopleidingen.

De *zeven* programma's, uit te voeren onder leiding van de directeur en vier programmamanagers, zijn:

- Vertegenwoordiging en samenhang;
- Onderzoek en kennisdeling;
- Digitale innovatie;
- Maatschappelijke verankering;
- Opleidingen;
- Certificering en
- Aangepast lezen.

Er is nu bij het SIOB sprake van 20 fte. (21 personen). In het eerste inrichtingsplan ging het vorig jaar juni nog om 15,5 fte.

Begrotingen

De voorlopige en definitieve begrotingen zagen/zien er qua uitgaven er zo uit:

	Voorlopige begroting 2010:	Definitieve begroting 2010:
Leesgehandicapten (doorsluizen naar desbetreffende instellingen)	€ 9,7 milj.	€ 11,3 milj.
Overige Besteltaken:		
• <i>Afstemming en coördinatie</i>	2,22 milj.	3,80 milj.
• <i>Educatie, informatie en reflectie</i>	1,99 milj.	1,69 milj.
• <i>Leesgehandicapten</i>	0,28 milj.	0,45 milj.
• <i>Vertegenwoordiging en promotie</i>	1,42 milj.	0,85 milj.
Subtotaal:	€ 5,9 milj.	€ 6,8 milj.
Totaal:	<u>€ 15,6 milj.</u>	<u>€ 18,1 milj.</u>

Commentaar

Cijfers en programma's Sectorinstituut ondoorzichtig

Wim Keizer

Een klacht van OCW en branche was dat de VOB-begroting ondoorzichtig is. Hetzelfde kan nu gezegd worden van de SIOB-begroting.

In de voorlopige begroting was, afgezien van Aangepast lezen (€ 9,7 miljoen), sprake van € 5,9 miljoen aan OCW-geld voor besteltaken. In de definitieve begroting blijkt dat ineens € 6,8 miljoen te zijn en is er een niet nader verklaarde post van ruim 8 ton (p. 51) opgevoerd met de omschrijving "Opnemen in herziene subsidieaanvraag".

Voor Aangepast lezen is er nu € 11,3 miljoen i.p.v. € 9,7 miljoen. Was er soms nog wat geld uit 2009 over? Zoals ik meermalen aangaf is het totaal onduidelijk hoe de OCW-gelden van 2009 besteed werden en zijn en is er ook nog geen zicht op de besteding van de gelden van 2010.

Kosten programma's

Verder is het natuurlijk jammer dat de in de begroting genoemde kosten van verschillende onderdelen van de zeven programma's wel gerangschikt en getotaliseerd zijn volgens de vier besteltaken, maar dat niet zichtbaar is gemaakt wat de totale kosten van de programma's per programma zijn.

Ook is er geen inzicht geboden in de samenhang tussen de vier besteltaken, de vier zaken waar *het in het bijzonder* om gaat (Digitale Bibliotheek, Kwaliteitszorg/certificering, Collectie Nederland en Beroepsopleidingen) en de zeven programma's.

- Waar zit bijvoorbeeld: de *Collectie Nederland* en hoeveel geld wordt daar voor uitgetrokken?
- En wat is "*inbedding ingevet beleid*" (een post van € 20.000 in het programma *Vertegenwoordiging* die onder de besteltaak *Afstemming en coördinatie* valt). Een beetje toelichting was op z'n plaats geweest.

Communicatie was/is niet het sterkste punt van de Projectgroep Bibliotheekinnovatie en haar opvolgsters. Daar valt nog wel wat in te vetten.

Correctie certificering

Wel vraag naar documenten

Wim Keizer

In de vorige Nieuwsbrief schreef ik in het artikel over de nieuwe certificeringsnormen bij de verschillen tussen oude en nieuwe o.a.: "Er wordt niet meer gevraagd beleidsdocumenten op te sturen, maar als de volgende documenten er niet zijn, staat op voorhand al vast dat een audit geen kans van slagen heeft (en komt de auditor dus niet op bezoek)."

Gerard van Dijk, programmamanager certificering bij het Sectorinstituut en beoogd directeur van de Stichting Certificering, wees me erop dat *we*/gevraagd wordt documenten op te sturen, zodat de auditor zich goed kan voorbereiden. Het lijstje staat op de website van de Stichting:

<http://sitegenerator.bibliotheek.nl/bibliotheekcertificaat/overig72/overig26.asp>.

Ik had de zin uit het stuk "In de nieuwe norm ligt minder nadruk op het vragen naar beleidsdocumenten, er wordt volstaan met het verplicht stellen van schriftelijke documentatie over..." verkeerd vertaald naar: niet opvragen van documenten.

Tineke van Ham naar Rijnbrink Groep

De vacature bij de Rijnbrink Groep, die per 1 april ontstond door het vertrek van **Bouke Arends** als wethouder van Emmen, heeft kort geduurd. De Raad van Toezicht besloot als zijn opvolger te benoemen **Tineke van Ham**, thans nog directeur van de Bibliotheek Zwolle.

Per 1 augustus 2010 vormt zij (net als Bouke als enig lid) de Raad van Bestuur van de Rijnbrink Groep, holdingmaatschappij van o.a. de Overijsselse Bibliotheek Dienst en Biblioservice Gelderland.

Ledenvergaderingen van VOB en WOB op 17 juni

Het gemeenschappelijke bestuur van de VOB en de WOB (die samen een nieuwe Branchevereniging moeten vormen) heeft de leden een uitnodiging gestuurd voor ledenvergaderingen op donderdag 17 juni.

Het voorlopige programma ziet er als volgt uit:

Ochtend, 10.30 - 12.00 uur: WOB met o.a. stand van zaken en/of onderhandelingsakkoord CAO en traject fusie met de VOB.

Introductie commissies

Om 13.00 uur, na de lunch, introduceren de vier commissies van VOB en WOB zich, te weten Strategie & Belangenbehartiging, Digitale Bibliotheek, Marketing en HRM.

Voorlopige agenda VOB

Om 14.00 uur is de VOB-vergadering met o.a.

- Traject fusie met de WOB;
- Voortgang contributiestelsel en stemverhouding;
- Lidmaatschap PSO's;
- Voorgenomen statutenwijziging;
- Certificeringsnormen;
- Branchehuisstijl.

De uitnodiging is namens het bestuur ondertekend door *twee* directeuren: **Ap de Vries** van de VOB en **Paul Busker** van de WOB.

*Opinie***Schitterende bibliotheken,
maar met wat en met wie?****Wim Keizer**

Naar aanleiding van de veertien reacties in de *Special* van de Nieuwsbrief over franchising en Formuleorganisatie (5a, mei 2010) concludeer ik dat er een bont geheel aan meningen is, waaruit in elk geval blijkt dat het openbare bibliotheekwerk *pluriformiteit* nog altijd hoog in het vaandel heeft staan, zowel voor zichzelf als de burgers dan wel de consumenten, klanten en/of gasten.

Bé Woltjer, arbeidsvoorwaardenadviseur van de AbvaKabo, stelde bij een bijeenkomst over het rapport *Van vak naar baan* vast dat veel directeuren ook niet weten waar het naar toe gaat. “Neem retail, je ziet daar verschillende stromingen. En wat is de betekenis nog van het vak bibliothecaris.”

Jacqueline Roelofs, directeur van de Blauwe Brug, schreef in *Bibliotheekblad* 4/2010: “Naar aanleiding van analyses worden al weer nieuwe profielen gevraagd, denk aan winkelconcepten in de bibliotheek. Dat vraagt weer om andere competenties in de front- en backoffice (of hoe je het ook wilt noemen).”

Leren schitteren

In de VOB-ledenvergadering van december 2007 werd de HRM-nota *Leren schitteren* behandeld. In een kerstverhaal in de *Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk* van december 2007 schreef ik erover: “De notitie *Leren Schitteren* bepleit een heldere visie op het vakmanschap van de bibliotheekprofessional, maar kenmerkt zich vooral door vele vaagheden, losse gedachten (“substantiële inkomsten vergaren via de markt”) en plannen voor verdere onderlinge discussie en nadere overdenking. Er komt “een stevige stuurgroep” om de drie in de notitie genoemde programmalijnen “voor een fundamenteel nieuwe aanpak om te zetten in daden”. Ik weet ongeveer wat de kern is van de beroepen verkeersvlieger, journalist, dokter, opticien, apotheker en hypotheek, maar welke kennis en kunde een *bibliotheker* nu heeft en straks moet hebben – nog steeds geen idee.”

In maart 2008 schreven **Chris Wiersma** en **Han de Vries** in de Nieuwsbrief een kritisch stuk over *Leren schitteren*. Ze zeiden o.a. dat *Leren Schitteren* negatief doet over het vak bibliothecaris en dat de kern van het vak (selecteren en ontsluiten van informatie, bemiddelen tussen vraag en aanbod en verstrekken van informatie) overboord wordt gezet zonder enige aanduiding of daarvoor een andere in de plaats komt. Ze stelden ook vast dat *Leren Schitteren* grote verschillen tussen bibliotheken signaleert en vroegen zich naar aanleiding daarvan af: “Wat moeten die onderling steeds verschillender bibliotheken dan eigenlijk nog met een gezamenlijk HR-programma? – wat moeten ze dan trouwens in één branche en met de zo heftig in de laatste VOB-ledenvergadering verlangde concentratie van rijksmiddelen op brancheniveau? Geen gemeenschappelijke missie, geen branche, zo eenvoudig is het.” Ze vonden in de nota *Balans van functie-innovatie* van **Stef van Breugel** wel behartigenswaardige opmerkingen over het vak bibliothecaris.

De discussie werd voortgezet in *Bibliotheekblad* nr. 8/2008 (17 april) met een reactie van Van Breugel (die aan *Leren Schitteren* bleek te hebben meegewerkt) op Wiersma en De Vries. Die reageerden weer in *Bibliotheekblad* 13-14/2008 (3 juli).

Ik zeg maar eerlijk dat deze discussie tussen HR-professionals, organisatieadviseurs en managers mij als eenvoudig *bibliojournalist* die aan nieuwsgaring en duiding op bibliotheekgebied probeert te doen boven de pet ging. Het ging erover dat je er niet alleen kunt komen met een cultuurbenadering, zonder koers, focus en structuur (Wiersma en De Vries). Dat het *personele denken* de overgang moet maken van *taakdenken* naar *talentdenken* (Van Breugel). Dat in *Leren Schitteren* de focus eenzijdig ligt op cultuur- en talentmanagement en dat talentdenken riekt naar een hype (Wiersma en De Vries). Wiersma en De Vries schreven 3 juli 2008 ook dat HR-beleid moet uitgaan van de koers van de organisatie (en als het voor de sector moet gelden: van de koers van de sector) en dat het eigenlijk gewoon gaat om de beantwoording van de vragen:

- Wat we nu doen.
- Wat we straks willen doen en hoe dan.

“Dat klinkt eenvoudig, maar is het niet.”

Bibliothecaris zwak beroep

Ik schreef in de Nieuwsbrief van december 2009: “Wat mij, bij de ongetwijfeld vele goede bedoelingen en nagestreefde resultaten, tegenstaat in de officiële bibliotheekinnovatie met OCW-gelden is de verregaande bemoeienis van ambtenaren en organisatieadviseurs met het bibliotheekvak. Maar dat ligt ook aan de bibliothecarissen. Vergeleken met veel andere beroepen was het vak van bibliothecaris altijd al zwak, als je kijkt naar kenmerken die je kunt hangen aan een duidelijk vak: beroepsopleiding, een set van specifieke kennis en vaardigheden die niet makkelijk te verwerven en onderhouden is, een beroepsorganisatie, een professioneel statuut, beroepstrots, beroepseer, een flink salaris binnen de beroepskolom, dus los van het management. Maar in plaats van sterker lijkt het vak wel zwakker te worden, het gaat echt “van vak naar baan”. We laten ons door ambtenaren en organisatieadviseurs – nogmaals met de beste bedoelingen – vertellen hoe het allemaal moet.”

Mooie concept-nota

Drie van de veertien directeurs van wie ik de pluriforme reacties publiceerde in de franchise-special zitten in de *Commissie Strategie* van de Branchevereniging, n.l. **Chris Wiersma** (tevens bestuurslid), **Christine Kempkes** en **Sjaak Driessen**. Ik stel voor dat zij eens een mooie concept-nota over de openbare bibliotheek van de toekomst maken, na intercommissienair overleg met de commissies Digitale Bibliotheek, Marketing en HRM. En dat in die nota staat of moderne bibliotheken nog bibliothecarissen nodig hebben en zo ja: wat dan de kern van dat beroep is, welke niveaus er in dat beroep te onderscheiden zijn en hoe hoog die niveaus gewaardeerd zouden moeten worden.

Colofon

De Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk is een uitgave van de volgende 9 organisaties: Biblionet Drenthe, Biblioservice Gelderland, Servicecentrum Flevolandse Bibliotheken (SFB) , BibliotheekService Centrum Utrecht (BiSC), ProBiblio (Noord- en Zuid-Holland), Zeeuwse Bibliotheek, Cubiss (Noord-Brabant), Bibliotheekhuis Limburg en Vereniging Netwerk van Directeuren (NvD)

De relatie tussen deze 9 organisaties en de redacteur is geregeld in een redactiestatuut.

De Nieuwsbrieven zijn digitaal ontsloten op de website van de Vereniging Netwerk van Directeuren,
www.libraryservices.nl/nvd of www.netwerkvandirecteuren.nl.

Feiten en opinies

"Comment is free, but facts are sacred".

De feiten zijn de feiten. Die behoren zo correct mogelijk te worden weergegeven. Daar mag u de redacteur op aanspreken.

Opinies, van wie dan ook, zijn maar opinies, maar wel beter naarmate ze meer op feiten steunen of althans niet met de bekende feiten in tegenspraak zijn.

Opinies mag u aanvechten. Graag zelfs. De bibliotheek-vernieuwing verdient discussie in het openbaar. Reacties worden geplaatst als voornaam, achternaam en (indien aanwezig) functie vermeld worden. Ze kunnen worden gemaild aan wkeizer@soobbozh.nl.